

Ezzel magyarázható, hogy a DNy-i „laktanyaszárny” felé néző osztófal közel a korábbi gyilokjáró magasságáig valójában alapfalként jelent meg, és csak fölötte kezdődött a sikra falazott falfelület. A minimum járószintet egy markáns rétegváltás is jelezte ugyanezen a szinten. A leletanyag a másik épületben talált feltöltéséhez hasonlatos, így továbbra is elképzelhetőnek tartjuk, hogy csak a 16. század közepén, a Choron-család tartós birtoklása idején került kialakításra. A beforduló épületszárny megépítésével itt is felmagasították a körítőfalat, a korábbi pártázat átboltozásával ablakokat, a felmagasítás során pedig egy padlásszintet alakítottak ki. Mindazonáltal az épület egykori belső kinézetére kevesebb adatunk van, mint a másik szárnynál, hiszen a falak jelentős része már a 18–19. században, másik része 1999 körül leomlott. Az új épületszárny bejárata egy külső följárón történhetett, de ennek pontos helye – az alacsonyan megmaradt homlokzati fal miatt – ma már nem állapítható meg. (Az ásátás keretében – az érintettekkel egyetértésben – a beforduló épületszárny feltárt szelvényeit visszatöltöttük a 16. század közepi, hitelesnek tekinthető szintig, előkészítendő a majdani helyreállítást.) A korábbi sütőház kisebb átalakításokkal tovább működött. A legutolsó kemenceplattni, valamint a kemence egykori szája előtt levő újabb köpadló talán már erre az időszakra keltezhető.

Átlag 40–50 cm mélységben szintsüllyesztést végeztünk a felső vártól Ny–ÉNy-ra húzódó falszorosban is („B” terület), hogy az ÉK-re található önálló torony(?) felé vezető ajtó küszöbéhez igazodhasson a jövőbeli helyreállítás. Innen számos gótikus és reneszánsz kőfaragvány került elő.

Munkatársak: Jankovics Norbert régész-művészettörténész, Hegyi Dóra régészhallgató, Szökrön Péter geodéta.

FÜLÖP ANDRÁS

68. Dombóvár, Gólyavár (telep) (KÖH 21275)

(Tolna megye) B, Ró, Á, Kk, Tő, Ú

A vár D-i oldalán lévő szántóba a terület tulajdonosa engedély nélkül gyümölcsfákat ültetett. A hatósági intézkedésre 2012. január 23–24-én a csemetékét régészeti szakfelügyelet mellett eltávolították. A munkák során minden faültetéstől kiszedettük a frissen bolygatott földet, és kaparóval tisztára nyesettük a falát, hogy jól láthatóvá váljanak a rétegek. Minden gödörnek külön azonosítószámot adtunk és az ásátásokon megszokott módon rajzoltuk, fotóztuk, objektumra dokumentáltuk. Az összesen 67 gödör által érintett terület egészéről M=1:100 felszínrajzot készítettünk, annak sarkait GPS-el bemértük. A beásások áttörték a felső 30 cm szántó humuszréteget és belemélyedtek az alatta lévő 18. századi tereprendezéshez kapcsolható omladékréteg felső részébe. A gödrök minden esetben a várfalon kívüli területen voltak és így falat, falcsonkot nem érintettek, de egyéb más zárt régészeti objektumot (pl. gödröt) sem bolygattak meg. A terület közepén a DGQ07-21-34-47-60. objektumokat felhasználva, azok alját továbbmélyítve kontroll céljából talajszelvényeket készítettünk. Ezek jól mutatták, hogy a domb D-i oldala a szántó alatti részen egészen az egykori medertől a fenti erdő széléig 100–180 cm mélységtől felfelé már téglával kevert omladékrétegekből álló feltöltés van. Ez a korábban a szántáson megfigyelhető elszíneződés alapján itt feltételezett falakkal szemben inkább az ártérből kiemelkedő homokdomb D-i oldalára kihordott, és így az omladékrétegeknek az eredeti felszínhez való hozzátöltésével megnövelt területre utal.

A felszíni leleteket részben a helyiek segítségével összegyűjtöttük, köztük mintegy vödörnyi középkori edénytöredéket, néhány tisztítatlanul is pénznek látszó tárgyat, valamint egy bronz ágyúcső töredékét, amely a rajta lévő utolsó két számjegy alapján 1521-ben készülhetett. A török kori leletek mellett néhány bronzkori, római kori és Árpád-kori lelet is előkerült, ami az átkelőhely folyamatos használatára utal.

SZABÓ GÉZA

69. Dombóvár, Gólyavár (vár) (KÖH 21275)

(Tolna megye) Kú

A Dombóváron folyó csatornázási munkák során a vár D-i és K-i oldalán, a Szőlőhegyi elágazónál az útpadkában vezetett nyomvonal, illetve a már a védett terület sarkába eső szennyvízáttemelő kivitelezése során régészeti felügyeletet végeztünk. A védett terület sarkában, a legmélyebb, a Kapos egykori medrébe helyezett áttemelő vonalában, a bekötővezeték árkában 2012. március 21-én bizonytalan korú famaradványokat figyeltünk meg. Ezért kérésünkre a gépi munkákat a másnapi munkakezdésig felfüggesztették. Másnap a Szőlőhegyi elágazásnál előkerült famaradványok miatt kérésünkre a kivitelező izapolókanállal folytatta a munkát, és vékony rétegekben szedte le a feltalajt. Így láthatóvá vált, hogy a famaradványok egyértelműen egy É–D irányú cölöpszerkezethez tartoznak. A facölöpök csak a mocsaras, tőzeges, csigás, mintegy 40 cm vastag feltöltődés alatt lévő, rendkívül kemény, agyagos altalajban maradtak meg és abba mintegy 1 m-nyire mélyedtek. A cölöpözés rendszere, szerkezete a kis felület miatt nem volt megfigyelhető, de vastagságuk az agyagos rétegben kirajzolódó 12–15 cm átmérőjű puhább betöltésű, vagy üres lyukak alapján mérhető volt. Famaradványokat nyolc esetben figyeltünk meg, a dendrokronológiai vizsgálatokat Grynaeus András végezte.

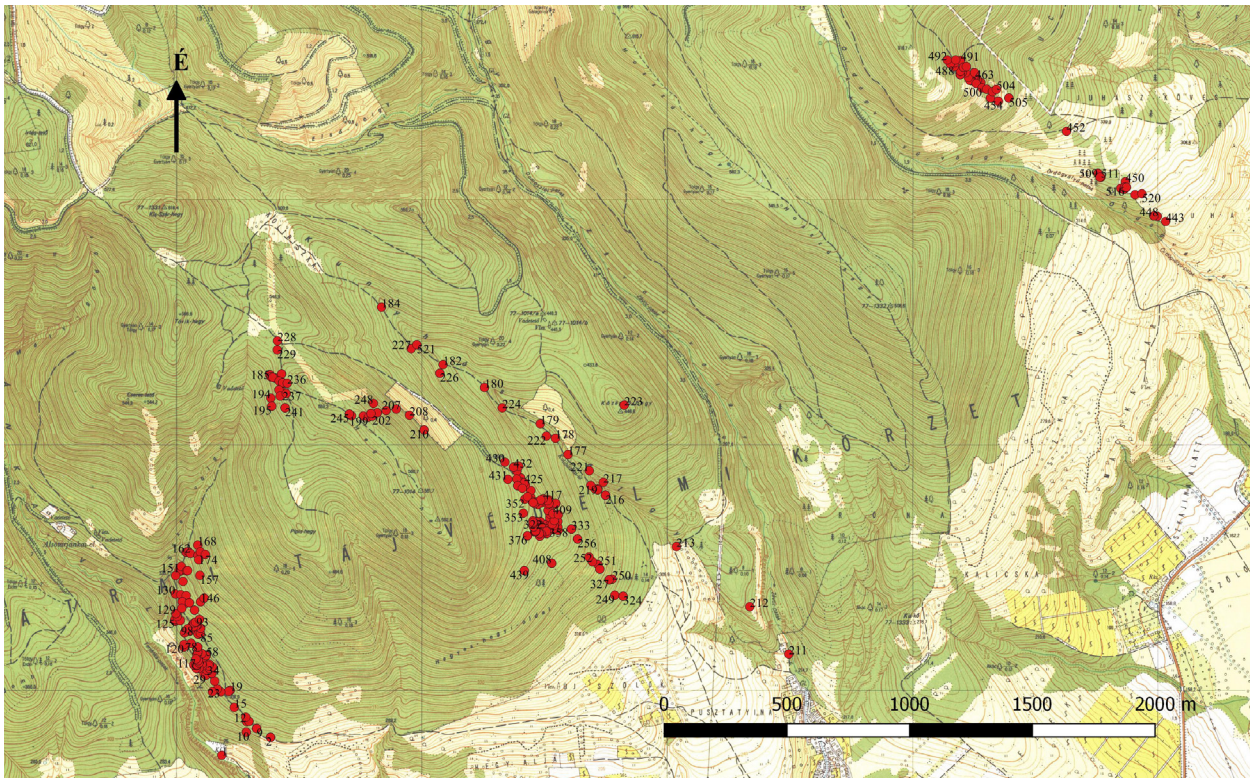
A Gólyavár környezetében végzett régészeti szakfelügyelet során tett megfigyeléseink, a korábbi kutatási adatok és a forrásoknak a helyszínen történt újraértékelése meglepő új eredményeket hozott. A vár bejáratát a korábbi kutatás a Kelcz-jelentés pontatlan másolása és téves értelmezése miatt helyezte a Ny-i oldalra, az valójában az É-i oldalon volt. Helyes tájolás esetén a leírás pontos és értékelhető képet ad a vár korabeli állapotáról, amely lényegében megegyezik az eddig túl ideálizáltnak tartott Greischer-metszet ábrázolásával. A most megfigyelt cölöpözés a metszeten is látható út alapozásához tartozott. A források és a környéken előkerült Árpád-kori leletek alapján az is látható, hogy a vár már az Árpád-kortól létezett, a Sziget-erdőben lévő lakótorony nem tekinthető előzményének.

SZABÓ GÉZA

70. Dombóvár–Újdombóvár, Fehérhídi-dűlő (Gunaras, Agyagbánya) (KÖH 22962)

(Tolna megye) U, R, B

A korábbi téglagyári agyagbányát többszöri tulajdonváltás után a részben korábban kiadott engedélyek alapján ismét művelni kezdték. A jelenleg KOVI'95 védnevű agyagbányában a védőtöltés régészeti szakfelügyelet melletti eltakarítása közben 2011. október 27-én kérésünkre letisztították a korábbi bányászati engedély alapján bányászásra még valószínűleg a téglagyári időken előkészített, elgazosodott teraszt is. Itt, mint azt már 2008-

Domoszló, Pipis. Őrlőkő- és malomkő-kitermelés, műhelyterület.
(T. Bíró Katalin felmérése alapján a térképet összeállította Szakos Éva és Kvassay Judit)

ban is megfigyeltük,¹⁹ rézkori telepobjektumok körvonalai rajzolódtak ki. Ezen a területen, mivel a korábbi bányászati tevékenységre még nem volt örökségvédelmi korlátozás, csak a megmaradt leleteket tudtuk összegyűjteni, dokumentálni. A tervezett bányabővítés területén azonban az elbontott korábbi védőtöltés alatti részen, már az első 5 m-es sáv humuszoslásokor, közvetlenül a szántásszint alatt jelentkeztek a régészeti korú telepobjektumok (lengyeli kultúra újkőkori, badeni kultúra késő rézkori és a Somogyvár-Vinkovci kultúra kora bronzkori leletanyagával), ezért ott a további földmunkákat leállítottuk.

A leletmentést megelőző régészeti feltárás keretében 2012. október 10–26. között folytattuk. Ekkor a régészeti korú objektumok által érintett felületeken 40 további objektumot figyeltünk meg. A lengyeli kultúra idejéből ezúttal csak szórványos kerámiatöredékek kerültek elő, a leletek többsége a késő rézkori badeni kultúra illetve a kora bronzkori Somogyvár-Vinkovci-kultúra telepjelenségeiben volt. Az egyik legfontosabb lelet egy kora bronzkori öntőtégely. A két év során összesen 99 régészeti korú objektumot tártunk fel.

SZABÓ GÉZA

71. Domoszló, Pipis (KÖH 80587) (Heves megye) Ő, A?

Tóth Zoltán Henrik és Tóth Lajos bejelentése és terepi információi alapján 2009. május 5-én Péterdi Bálinttal őrlőkő- és malomkőkészítő műhelyt azonosítottunk Domoszló határában.

A bejárásról, gyűjtésről és kapcsolódó vizsgálatokról 2011-ben előzetes közleményt jelentettünk meg.²⁰

A műhelyterület kiterjedésének tisztázására 2012-ben egy hetes terepi megfigyelést és felmérést végeztünk. Munkamódszer: 3–5 fős csapatokban bejárásokat végeztünk a Domoszló feletti hegyoldalon, ahol a malomkőnek, őrlőkőnek és ütőkőnek meghatározható tárgyakat GPS-sel bemértük, meghatároztuk és dokumentáltuk (fotó, vázlat, méretadatok). Az alkalmazott módszer (progresszív nemzetközi analógiakon²¹ alapulva) a kulturális örökség tárgykörébe tartozó objektumokat és területet nem elpusztítva kívánja megismerni. Ennek ellenére kisebb szondázó ásatásra lehet, hogy érdemes sort keríteni a műhelytevékenység centrumában (pl. vadetető környéke). Összesen 319 gyűjtési ponton 524 őrlő- és malomkőtöredéket találtunk. Az eredményeket térinformatikai adatbázisban (AutoCAD 3D) rögzítettük.

Az őrlő- és malomkővek 3 koncentrációt mutattak: a Pipis-hegy DNY-i oldalában, a Tarjánka-patak feletti oldalon ÉÉNy–DDK irányban min. 750 m hosszan és közel 400 m szélességben. Erről a területéről származnak a korábban begyűjtött darabok is. *(A térképet lásd az oldal tetején!)*

20 T. Bíró Katalin – Péterdi Bálint: Domoszló-Pipis: Őrlőkő és malomkő készítő műhely a Mátrában. In: Tóth Endre – Vida István szerk. Corolla museologica Tibor Kovács dedicata. Libelli archaeologici. Ser. nov., no. IV.; Régészeti füzetek új sorozat IV. szám. Budapest 2011, 523–534.

21 Patricia, C. Fanning – Simon J. Holdaway – Ed J. Rhodes – Tessa G. Bryant: The Surface Archaeological Record in Arid Australia: Geomorphic Controls on Preservation, Exposure, and Visibility. *Geoarchaeology* 24(2009)2, 121–146.

19 RKM 2009, 185.